

Su adaleti olmadan demokrasi olmaz!

[Elif Aydođdu] • elif.aydogduoral@gmail.com [Deniz aba Őan]

Buradan hareketle Su Hakkı, bir yaşam hakkıdır, insan hakkıdır diyoruz. Ekolojik adaletsizliğe ve yıkıma karşı durmak için su hakkını savunuyoruz. Ve su hakkının ayrımsız bir şekilde her insanın ve canlının sağlıklı bir biçimde yaşamının sürdürmesi için yeter miktar ve kalitede suya fiziksel, ekonomik ve etkili şekilde erişimi içermesi gerektiğini savunuyoruz.

İzmir'in Bademler köyünde Metin Erksan ile David E. Durston'un birlikte çekip yönettiği "Susuz Yaz" filmini hepimiz hatırlarsınız değil mi? Filmin senaryosu Necati Cumalı'nın avukatlık yaptığı yıllardaki gözlemlerine dayanır. Çiftçi Osman'ın arazisinde çıkan suyu kendi başına sahiplenmek istemesiyle başlar... Su ve toprak bu coğrafyada her zaman önemli oldu. Türkiye birçok ülkeye göre verimli su kaynaklarına sahip. Ama bu kaynaklar yeterince verimli ve sürdürülebilir bir yaklaşımla korunup, kullanılabilir mi orası şüpheli... Nehirler, göller kuruyor. Kurumayanlar çevresindeki tarım arazilerinde kullanılan tarım ilaçlarının toprağa ve suya karışması ile kalitelerini kaybediyor. Bu konularda çalışan çok sayıda sivil toplum kuruluşları var. Onların hazırladığı raporlara hemen karşı çıkan kamu otoritelerini de unutmamak lazım.

Evlerimizde musluğu açtığımızda su aktığı sürece 'su kaynakları', 'suyun verimli kullanımı', 'su adaleti', 'su hakkı' gibi kavramlara kafa yormuyoruz. Oysa açığa su içebildiğimiz sürece uzun bir zaman dayanabiliriz ama su içemediğinde insan hayatı birkaç gün içinde sonlanabilir. Avrupa'da, Afrika'da ve Latin Amerika'da uzun zamandır su kaynaklarının arındırılması, verimli

kullanılması, içilebilir kalitede suya ulaşım, suya ulaşım hakkının anayasal güvencele alınması konusunda ciddi çalışmalar yapıyor ve insanların hayatlarını kaybettikleri çatışmalar yaşanıyor. İstanbul'da "Su adaleti olmadan demokrasi olmaz" başlığıyla düzenlenen panelde İzmir'den, İstanbul'dan, Karadeniz'den konuşmacılar olduğu gibi su savaşlarının yaşandığı Bolivya'dan ve "Food&Water Europe" oluşumundan katılımcılar da vardı. Biz de hem paneli izledik hem de konuklarla görüşmeler yaptık.

Türkiye'de bu konuda 2009 yılından bu yana çalışan ve 'Su Hakkı' kampanyasını yürüten aktivistlerden Dr. Akgün İlhan ve Nuran Yüce ile hem kampanyayı hem de Türkiye'de suyun özelleştirilmesi, yeni oluşturulması hedeflenen su politikalarını konuştuk.

Öncelikle size, 'Su Hakkı' dendiğinde ne anlamalıyız diye sorabilir miyim?

• **Nuran Yüce:** Bu sorunuza Birleşmiş Milletler verileri ile yanıtlayayım. Günümüzde 1,2 milyardan fazla insan yeterli, sağlıklı ve ekonomik olarak karşılanabilir suya erişim imkânından yoksundur. Ayrıca 2,6 milyar insana da hıfzıssıhha hizmeti götürülmemiştir. Çoğu çocuk

olmak üzere yılda 2,4 milyon insan, su ile bulaşan hastalıklar nedeniyle hayatını kaybetmektedir. Ancak bu durumun, yani dünya çapında birçok insanın en temel ihtiyaçlarının dahi karşılanamamasının gerçek nedeni suyun yetersizliği değil, uygun olmayan ve yanlış su politikaları ile yönetimidir.

Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 26 Kasım 2002 tarihinde yaptığı 15 numaralı Genel Yorum'u ile suya erişimin bir insan hakkı olduğunu ilan etti.

Suyun bir insan hakkı olarak tanımlanmasının yanı sıra, bu hakkın içeriği de önemlidir. Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi su hakkını tanımlarken genel olarak dört temel unsur belirlemiştir. Bunlardan ilki, suyun miktar olarak yeterli olması, ikincisi uygun kalitede olması, üçüncüsü ise ulaşılabilir olmasıdır. Dördüncü unsur ise sosyo-ekonomik açıdan alt seviyede bulunan insanları gözeten eşit erişim ilkesidir.

Buradan hareketle Su Hakkı, bir yaşam hakkıdır, insan hakkıdır diyoruz. Ekolojik adaletsizliğe ve yıkıma karşı durmak için su hakkını savunuyoruz. Ve su hakkının

Nuran Yüce,
Ali Kerem Sıysel,
Akgün İlhan

Suyun şirketlerin elinde ekonomik bir değer haline gelmesiyle su tasarrufunun artacağı iddiası tam tersi sonuçlar doğurdu.

Su satarak kâr elde eden şirketler su tasarrufunu değil, tüketimini teşvik ettiler. Ve bütün bu ne kadar satarsa o kadar zenginleşecek şirketlerin faaliyetleri, su varlıklarını korumak bir yana daha hızlı kirlenmesine ve tükenmesine yol açtı.

ayrısız bir şekilde her insanın ve canlının sağlıklı bir biçimde yaşamının sürdürmesi için yeter miktar ve kalitede suya fiziksel, ekonomik ve etkili şekilde erişimi içermesi gerektiğini savunuyoruz. Bunun için yürüttüğümüz bir imza kampanyası var. www.imza.suhakki.org adresinden siz de imza verebilirsiniz.

Suyun özelleştirilmesi suyu kullananlar açısından ne anlama geliyor?

• **Nuran Yüce:** Bir süreden beri Türkiye’de farklı yöntemlerle hem su kaynaklarının hem de su hizmetlerinin özelleştirilmesi için büyük bir çaba harcanıyor. Bu genel olarak IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların çalıştıkları ülkelerde önerdikleri özelleştirme modelleri ile gerçekleşiyor. Bugün Türkiye’de suyun çıkarılması, işlenmesi, dağıtımı, atıksuyun toplanması ve arıtılması gibi su hizmetlerinin tüm aşamalarında ticarileşme ve özelleştirilme süreci yaşan-

makta. Örneğin kentsel su hizmetlerinin özelleştirilmesi 1980’lerde Dünya Bankası ve IMF’nin dayattığı su yönetimini kamu alanından çıkarma politikaları ile artan sayıda belediyeyi, ya Dünya Bankası ile yapılan anlaşmalar sonucunda su hizmetlerini gerçekleştirmek için çokuluslu dünya su devlerine kapılarını açmak zorunda bırakmış ya da kendisi şirket gibi kâr mantığı ile su hizmetlerini yürütmeye zorlamıştır. Dünya Bankası ile yapılan anlaşmaların sonucunda, çokuluslu su şirketlerine yereldeki su tarifelerinin birim fiyatını belirleme yetkisi verilirken, 4736 Sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmetleri Tarifeleri Kanunu ile tüm kamu hizmetlerinin paralı hale getirilmesinin yasal dayanağı da oluşturulmuştur.

Su hakkının gaspına yönelik bir başka uygulama ise Elektrik Piyasası Kanunu’nda yapılan değişikliklerle nehirlerin kullanım hakkının, elektrik üretimi için özel sektöre 49+49 yıllığına kiralamasıdır. Hidroelektrik santrallerden etkilenen yereldeki halkın su hakkı taleplerini dayandırabilecekleri, içme, sulama ve yerel ihtiyaçlar için kullandırmalarını güvence altına alabilecekleri su için düzenlenmiş açık bir yasa ya da kurumsal çerçeve bulunmamakta.

Suyu insan hakkı olarak değil de, ihtiyaç maddesi olarak tanımladığınızda ve şirket-

lerin veya şirket mantığı ile çalışmak zorunda bırakılan su idarelerinin tasarrufuna su kaynaklarını ve su hizmetlerini devrettiğinizde, bunlardan faydalanabilmeniz tek koşulu vardır; parasını ödemek zorundasınızdır. Şirketlere devredilen su hizmetlerinin yarattığı sonuçlar bizim açımızda artan su faturaları ve ön ödemeli su sayaçları oldu. Suyun şirketlerin elinde ekonomik bir değer haline gelmesiyle su tasarrufunun artacağı iddiası ise tam tersi sonuçlar doğurdu. Zaten başka bir sonuç doğurması da beklenemezdi.

Su satarak kâr elde eden şirketler su tasarrufunu değil, tüketimini teşvik ettiler. Ve bütün bu ne kadar satarsa o kadar zenginleşecek şirketlerin faaliyetleri, su varlıklarını korumak bir yana daha hızlı kirlenmesine ve tükenmesine yol açtı.

Kısa ve uzun dönemli çevresel etkileri maliyet unsurlarına dâhil etmeyip kârlarını düşünen şirketler ve onların daha rahat çalışması içinde önlerindeki tüm engelleri kaldıran devletler sayesinde dünyanın pek çok ülkesinde tüm canlıların ortak varlıkları olan akarsular ve göller özelleştirilmeye başlandı.

Son yıllarda hayatınıza “içme suyu” ve “kullanma suyu” diye bir ayırım neden girdi?

• **Nuran Yüce:** Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş ve görevlerini belirleyen 2560 sayılı kanun maddesi ile bu kurumların en az %10 karlılıkla çalışması zorunlu kılınmıştır. Yani bir belediyenin, vatandaşlarına sosyal politikalar gereği ve su tasarrufu sağlamak için belli bir tona kadar suyu bedava vermesi yasaklanmıştır. Yine benimsenen bu politikalar sayesinde yoğun karbon ayakizleriyle, bütçelerimizde “içme suyu” ve “kullanma suyu” diye iki kalemin yaratılmasına yol açan ambalajlı su sektörünün bu kadar yaygınlaşmasının nedeni de suyun özelleştirilmesidir.

Su altyapı hizmetleri için yerel yönetimlere gerekli finansmanın sağlanmaması,

Toplamda 2000'e yakın HES'in yapılması planlanıyor. Şimdi bu HES'lerin mutlaka yapılma zorunluluğu var mı diye bakalım. Bir başka deyişle, bunlar yapılmazsa mum ışında mı kalacağız sorusuna yanıt arayalım.

1990'larda özellikle büyük şehirlerde su hizmetlerinde ortaya çıkan çeşitli sorunlar ve Sağlık Bakanlığı'nın 1997 yılında 19 litrelik polikarbonat damacana ambalajlı suya izin vermesi gibi bir dizi etken, şebeke suyunun içme suyundan ayrılmasına yol açmıştır. Günümüzde ambalajlı su kullanımı büyük şehirlerde olmazsa olmaz bir hale gelmiş durumdadır. Şimdi aynı nitelikte musluktan içilebilecek temiz su için şehirlerde yaşayanlar 300 ya da 500 kat daha fazla para ödeyerek bu ihtiyaçlarını su şirketlerinin ürettiği ambalajlı sularla karşılamaktalar.

Ne zaman su konusu konuşulsa “2030'da su fakiri bir ülke olacağız” deniyor. Siz ne diyorsunuz bu yoruma?

• **Akgün İlhan:** Türkiye'de su kaynaklarının ve su hizmetlerinin özelleştirilmesini, serbest piyasa ekonomisine dâhil edilmesini meşrulaştırmak, toplum tarafından sorgulanmasını engellemek, kabul edilebilirliğini kolaylaştırmak için bir sürü gerekçe ileri sürülüyor. Bunların bir kısmı gerçekli-

ğe tekabül ediyor bir kısmı da özelleştirmelere zemin hazırlamak için kullanılıyor.

'2030'da su fakiri bir ülke olacağız' deniyor. Artan nüfus, tarım ve sanayi kalkınma hedefleri, milli güvenlik, enerjide dışa bağımlılığın azaltılması gibi bir dizi noktada artan su ihtiyacı olduğu ileri sürülüyor ve 2030 yılında Türkiye'nin su fakiri ülkeler arasında yer alacağı vurgulanarak su krizinden bahsediliyor. Kriz söylemi DSİ başta olmak üzere Türkiye'de su yönetimi ile ilgili tüm devlet kurum ve kuruluşlarından kabul ediliyor ve ülkenin su politikalarından milli güvenlik politikalarına kadar alınan pek çok karara temel oluşturuyor.

Her şeye kalkınma temelinden bakarsanız; suyun verimli kullanılması, kaynakların korunması, ekosistemin sürekliliği, tarım ve sanayi ilaç ve atıklarının sulara karışımı gibi bir dizi konu 'kriz' söyleminin gölgesinde kalıyor.

Genelde devletler düzeyinde yaklaşım; suyu pahalı satarsak tasarrufu teşvik

ederiz yönünde. Türkiye’de henüz insanların cebini yakmıyor su faturaları ama siz bu sürecin yakın olduğunu mu söylüyorsunuz?

• **Akgün İlhan:** İddia edilen şu: su kıt bir kaynaktır, bu kıt kaynağı en iyi şekilde değerlendirmenin yöntemi suyu ekonomik bir kaynak olarak kabul etmektir. “Su akar, Türk bakar” devrinin kapanması, “su kaynaklarını tam kapasite kullanma” gibi söylemlerle aslında ifade edilmek istenen, sudan para kazanılması isteğidir. Bu anlamıyla hem su kaynaklarının hem de su hizmetlerinin ticarileştirilmesi ve özelleştirilmesi söz konusudur. Tüm dünyada ve Türkiye’de hâkim kılınmaya çalışılan bu anlayış, son otuz yılın anlayışıdır. Bugün Avrupa’da, İtalya’da, Belçika’da, Fransa’da, Latin Amerika’da su faturalarındaki artışlar, suyun özelleştirilmesi, suyun ambalajlanması, su kaynaklarının doğru kullanımı konusunda ciddi çalışmalar var ve hükümetlerle halk arasında da ciddi çatışmalar yaşanıyor.

Suyun pahalı olması tasarrufu getirecek mi yani?

• **Akgün İlhan:** Suyun pahalı olması tasarrufu değil, suya erişimde adaletsizliği getirir. Su faturası sadece yoksul kesim için önemli bir bütçe kalemidir. Suyu en fazla kullanan ekonomik avantajlı kesim için su faturası yüksek olmuş veya olmamış fark etmez. Bakın Dikili Belediye Başkanı Osman Özgüven nasıl bir çözüm bulmuş. Dikili Belediyesi suyun bir insan hakkı olduğu ve dolayısıyla satılmayacağından yola çıkarak ayda hane başına 10 tona kadar suyu bedava veriyordu. Bunun bir önemli şartı ise şuydu: eğer hane bu aylık kotayı aşarsa, kullandığı suyun tamamını normal tarifeden ödüyordu. Diyelim ki o ay evde 15 ton su kullandıysa, kota aşıldığı için 15 tonun tamamını normal tarifeden ödüyordu. Son iki senedir bu miktar 13 tona çıktı. İnsanlar da kotayı aşmamak için daha az su kullanmaya başladı. Dikili’nin su sıkıntısı, işte bu tarifelenme modeliyle çözüldü. Böylece hem iklim değişikliğinin gittikçe sertleştiği bir coğraf-

Şebeke suyunun geçtiği borular vb. alt yapıda sorunlar çözülemeyecek boyutlarda değil. Kamu kaynaklarından gelecek yatırımlarla bu mesele ortadan kaldırılabılır ama bunun için önce kafaların değişmesi gerekli. Yani bu sorundan en fazla etkilenen bizlerin toplum olarak musluktan ve sokak çeşmelerinden su içmeyi talep etmesi gerek.

yada gerçek anlamda bir su tasarrufu sağlanmış oldu hem de yoksul kesim yüksek su faturalarıyla cezalandırılmamış oldu.

Hükümetin ülkenin enerji ihtiyacını karşılama yönünde katkısı olacağını söyleyerek yapmayı planladığı yüzlerce HES (Hidrolik Elektrik Santralleri) hakkında neler söylersiniz?

• **Akgün İlhan:** Daha fazla enerji ihtiyacı ve enerjide dışa bağımlılıktan kurtulmak amacıyla yapıldığı iddia edilen ve yerelde büyük direnişlere neden olan, baskıyla ve halka rağmen yapılmak istenen HES’lerdeki son durum şu: 205 adet işletmede, 514 adet inşa halinde ve il Etüt, Master Plan, Planlama ve Kati Projesi hazır olan 1222 adet, toplamda 2000’e yakın HES’in yapılması planlanıyor. Şimdi bu HES’lerin mutlaka yapılma zorunluluğu var mı diye bakalım. Bir başka deyişle, bunlar yapılmazsa mum ışında mı kalacağız sorusuna yanıt arayalım.

TEDAŞ’ın dağıtım istatistik verilerine göre 2009’da kayıp-kaçak oranı %15, bunun enerjideki karşılığı ise 31.000 GWh. Gelişmiş ülkelerdeki kayıp-kaçak oranı %5-7 oranında. Demek ki kayıp ve kaçakları aşağıya çekmek mümkün. Yaklaşık bir hesaba göre kayıp kaçak seviyesinin %5

oranına indirilmesi, yapılmak istenen yaklaşık 4800 MW’lık HES’in gerekçisini ortadan kaldıracaktır. Yani masa başından yapılan kopyala-yapıştır Çevresel Etki Değerlendirme raporlarıyla, havza planlaması yapılmadan, ekolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel olumsuzluklara yol açacak bu projelerin hayata geçirilmesini artan enerji ihtiyacı ile gerekçelendirmek gerçekçi değil. En büyük enerji kullanıcısı sanayinin enerjisi daha verimli kullanması ve kayıp-kaçak oranlarının düşürülmesi gerekiyor. İklim değişikliğini azaltacak diğer enerji kaynaklarına (rüzgâr, güneş ve jeotermal) yönelmek gerek. Tabi bu kaynakların kullanımının da sonsuz olmaması ve yerelin sosyal-ekolojik bütünlüğüne zarar vermemesinin garantilenmesi gerek.

Ancak Türkiye tam tersi bir yol izliyor. Bütün Avrupa kıtasında yapılması planlanan kadar kömürlü termik santral açmayı hedefliyor. Türkiye’nin belirli bir karbon emisyonu indirimi hedefi de yok. Ve en kötüsü karbon salımı en hızlı artan ülke de Türkiye. Daha çok enerji üretmeye kilitli değil, enerji tasarrufunu merkeze alan enerji politikaları üretmek ve bunları uygulamaya koymak gerek.

Dereler 49 yıllığına şirketlere devrediliyor Yapılmak istenen HES’lerde de gördüğü-

müz gibi inşaat ve enerji şirketlerine yeni yatırım alanları açılmak isteniyor. Sadece bununla kalınmıyor, 26 Haziran 2003 tarihli Elektrik Piyasasında Üretim Faaliyetinde Bulunmak Üzere Su kullanım Hakkı Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile nehirlerin 49 yıllığına şirketlere devri yapılıyor. Bu hakla birlikte şirketler, suyun mülkiyetini de ele geçirmiş gibi haklar kazanıyorlar. Tarlasını bahçesini sulamak isteyen köylüleri bile, su kullanım hakkı elde eden şirketlere para ödemek zorunda bırakacak yasal düzenleme yapılmış durumda.

Akgün Hanım son olarak da ambalajlı sular konusunda konuşalım. Neden musluklarımızdan içilebilir kalitede su akıyor? Ambalajlı sular sadece içmede değil, yemek yaparken de kullanılmaya başlandı. Bu sular ne kadar sağlıklı? Bu konularda yapılmış araştırmalar var mı?

• **Akgün İlhan:** Önce bunun tarihsel arka planına bakmak gerek. Bundan 20 sene öncesine kadar evdeki musluktan ve sokaktaki çeşmeden su içebiliyorduk. Şimdiyse içme suyunu PET şişeden ya da damacana- dan içiyoruz. Evdeki musluktan akan suyu sadece temizlik amaçlı kullanıyoruz. Sokak çeşmeleri ise sanki hiç var olmamış gibi sosyal hayatımızdan çıktı. Estetik değeri olan tarihi çeşmeler de suları kesilince, atıl duruma düşüp adeta çürümeye bırakıldı. Peki, bu noktaya nasıl geldik?

1990'larda su hizmetlerindeki kirlilik ve su kesintileri gibi sıkıntılar devleti su yönetimi mecrasında bir dönemece getirmişti. Ya su altyapılarını iyileştirmek için kamuya daha çok yatırım yapılacaktı, ya da 1980'lerde başlayan neoliberal rüzgârın etkisiyle su hizmetleri özel şirketlere devredilecekti. İkinci yol tercih edildi. Zaten hızla kentleşen Türkiye'de şehirlerin su altyapılarının yenilenmesi ve kapasitelerinin genişletilmesi için gereken mali kaynaktan yoksun belediyeler çaresizdi. Zira 1980'lerden itibaren Dünya Bankası ve IMF gibi küresel finansman kuruluşlarından aldığı kredile-

rin şartları gereği Türkiye kamunun yetki ve hizmet alanları çeşitli uyum reformları ve yasal düzenlemelerle daraltmaya çoktan başlamıştı. Örneğin 1980'lere kadar içme suyu ve kanalizasyon hizmetleri, İller Bankası yönetiminde kamu kredilerine dayalı yatırım ve finansman modeliyle yürütülüyordu. Banka belediyelere sadece su ve kanalizasyon işleri ve altyapı projeleri konusunda gereken mali desteği kredi açarak vermekle kalmıyor, onlara bu projelerde teknik danışmanlık yapıyordu. Ancak 1980'lerden itibaren hareket alanı daraltılan banka, belediyelerin kentsel altyapıları için gereken mali krediyi veren küresel finansman kuruluşlarının ülke ölçeğindeki şubesi rolünü oynamaya başladı. Böylece banka belediye hizmetlerinin özel sektöre devrini hızlandırmaya başladı. İşte bu noktada içme suyuyla, temizlik amaçlı suyun yolları ayrılmaya başladı. Ambalajlı su sektörü hızla büyüdü ve bugün kent yaşamının vazgeçilmez bir parçası haline geldi.

Şimdi çoğu şebeke suyuyla aynı kaynaktan gelen PET şişedeki sulara 500 kat fazla para ödüyoruz. Üstelik bu kadar pahalı olan ambalajlı su, musluktan akandan ne daha kaliteli, ne de daha temiz. Damacana sektöründeki onlarca firmanın sularında çeşitli tarihlerde ciddi boyutlarda kirlilik saptandı. Bu skandallardan sonuncusu 2012 Temmuzunda toplam 114 firmanın sularında kirlilik tespit edilmesiyle ortaya çıkmıştı. Yani su hizmetleri iyileştirilsin diye

özel şirketlere devredildi ama hem şebeke suyu çok pahalandı, hem de bütçemizde içme suyu diye yeni bir kalem çıktı. Olayın bir de plastik şişelerin doğada birikmesi, ambalaj sektörünün yüksek ekolojik ayak izi ve yerel su kaynaklarının küresel su pazarının taleplerinin büyüyen baskıları altında hızla kullanılıyor, kirletiliyor ve tükeniyor olması boyutları var. Su kaynaklarına el konulan insanların muazzam bir ekolojik adaletsizliğe maruz kalması gerçeği de var. Yani ambalajlı su sektörü ekolojik adaletsizlik yaratmakla kalmıyor, toplumu ve doğayı kirletip, yok ediyor.

Örneğin İstanbul'da musluktan akan suyun içilmesinin önündeki engel nedir? Su kaynakları temiz değil mi? Borular güvenli değil mi? Sorun ve çözümü nerede acaba?

• **Akgün İlhan:** En büyük engel ambalajlı su sektörü. Biraz bakalım sektörün büyük resmine. Türkiye'de 250 civarında ambalajlı su şirketi var. Bunların çoğu yerli firmalar da olsa, ambalajlı su pazarının yarısı Nestle, Pepsi, Coca-Cola ve Danone'nin elinde. Zira Coca Cola Damla'yı, Pepsi Aqua'yı, Nestle Erikli'yi ve Danone Hayat'ı satın aldı. Bu dünya su devleri aldıkları yerel su şirketlerinin adını değiştirmeden piyasaya sürmeye devam ediyor. Bu çok akıllıca bir pazarlama tekniği. Evian, Contrex, Perrier, San Pellegrino, Gerolsteiner, Acqua Panna, Sirab, Sevan Oceans gibi çok sayıda marka da ithal su ile pazara girmeye çalışıyor. İthal suyun toplam pazar payı %1-2 oranında. Avrupa ölçeğinde baktığımızda, 2012'de Avrupa'da en fazla ambalajlı su tüketen ülke 180,5 lt/yıl ile İtalya iken onu 171,1 lt/yıl ile Almanya'da izliyor. Türkiye 135 lt/yıl ile üçüncü ülke. Türkiye, ambalajlı su sektörünün büyüme hızı açısından kıyaslandığında da Çin ve Endonezya'dan sonra gelen üçüncü ülke.

Şebeke suyunun geçtiği borular vb. alt yapıda sorunlar çözülemeyecek boyutlarda değil. Kamu kaynaklarından gelecek yatırımlarla bu mesele ortadan kaldırılabılır

ama bunun için önce kafaların değişmesi gerekli. Yani bu sorundan en fazla etkilenen bizlerin toplum olarak musluktan ve sokak çeşmelerinden su içmeyi talep etmesi gerek. Bunu engelleyen kanunları, yönetmelik maddeleri ve uygulamaları ortadan kaldırmayı ve kar değil, insana hizmet odaklı bir su politikası oluşturmak için hükümet üzerinde baskı oluşturmak gerek. Yoksa su kaynakları sektörün ezici baskıları altında hızla kirlenip, tükenecek. Kirlene suyu temizlemek daha maliyetli olacak ve bu maliyet yine bizim cebimizden çıkacaktır. İçin su çok daha fazla pahalılaşacak. Yoksullar ve gelecek kuşaklara bırakılan ekolojik borç hızla büyüyüp, daha büyük adaletsizler yaşanacak.

Bu arada unutmadan söyleyelim, ambalajlı su sektöründe sadece özel su şirketleri yok. Bu kârlı sektörden kazanç sağlamak isteyen kamu niteliği olan yani birincil görevi vatandaşlara hizmet etmek olan büyükşehir belediyeleri de kendi asli görevlerini bırakıp su sektörüne girmiş durumda.

Örneğin İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hamidiye markasıyla, 41 farklı ülkeye su ihraç ediyor. Bunların hemen hepsi ABD, İngiltere ve Japonya gibi su sıkıntısı yaşanmayan zengin ülkeler. Öte yandan iki şehir ötedeki Düzce'nin Melen Çayı'ndan uzunluğu 180 km'yi geçen borularla İstanbul'a su getiriliyor. 'Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu?' diye sormak lazım. Su hizmetlerinde insana hizmetin mi, kârın mı esas alındığı buradan da belli zaten. Böyle başka kamu şirketleri de mevcut Türkiye'de. Demek ki mesele sadece özelleştirme değil, su gibi hayati önem taşıyan bir yaşam kaynağının ticarileştirilmesi de. İster kamu olsun, ister özel suyu insana hizmet değil, kar odaklı şirketlerin inisiyatifine bırakırsanız, su ihtiyacı olana değil parası olana gider. Bu bir adalet meselesidir. Adaletsizliğin olduğu yerde de ne huzurdan, ne de demokrasiden bahsetmek mümkün değildir. Biz Su Hakkı Kampanyası olarak bu nedenle "Su adaleti olmadan, demokrasi olmaz" diyoruz.

■ Dikili Modeli; örnek olabilir mi?

Selanik'te 21 Ekim 2013 Pazartesi Nikos Poulantzas Enstitüsü'nün girişiminde suyun özelleştirmesine karşı önemli bir konferans düzenlendi. Selanik Belediye Kültür Merkezi'nde yapılan etkinliğin en dikkat çeken konuklarından biri de Dikili Belediye Başkanı Osman Özgüven'di. Konferansa katılan başka bir isim ise Paris Belediye Başkan Yardımcısı ve Paris Su Kurulu Başkanı Anne Le Strat'di.

Yunan basının ve halkının büyük ilgi gösterdiği konferans salonunda Dikili Belediye Başkanı Osman Özgüven özetle; "Eğer demokrasiyi istiyorsak suyun insan hakkı olduğu kabul etmeliyiz. Türkiye'de suyu %10'un altında olmayacak şekilde kar ile vatandaşa vermemiz gerektiği söyleyen bir yasa var. Görüldüğü gibi yasalar her zaman insanlardan yana ve adil olmuyor. Sistem vatandaşı müşteri olarak görüyor... Dünyada her sene yedi milyon insan temiz suya erişemediği için ölüyor. İnsanların su yoksunluğundan ölmeleri için dünyaya gelmediklerine inanıyorum. Bazen doğru şeyler için riskler almamız gerekiyor. Su insanlık ailesine aittir, satılamaz, özelleştirilemez ve kirletilemez. Bunları yapanlar insanlığa karşı suç işliyorlar" dedi. Özgüven, "Dikili'de hane başına aylık 13 tona kadar su, insan hakkı olduğu için bedava veriliyor. Ancak hane eğer 13 tonluk kotayı aşarsa, kullandığı suyun toplamını normal tarifeden ödemek zorunda. Böylece su tasarrufu yapılırken yoksul kesim de mağdur edilmemiş oluyor. Bu yöntem, suyun fiyatını artırarak yapılmaya çalışılan su tasarrufundan çok daha etkili ve adil. Bu sayede Dikili'de daha önceden büyük bir problem olan su yetmezliği büyük oranda çözülmüş durumda." dedi. Paris Belediye Başkan Yardımcısı Anne Le Strat ise Paris'teki 30 senelik su özelleştirme deneyimini ve ardından yaşananları anlattı. "2010'dan önce Paris'te su hizmetleri özel şirket tarafından yürütülüyordu. 1980-2009 yılları arasındaki özelleştirme döneminde suyun fiyatı her yıl artmış ve toplam fiyat yükselmesi %480'e çıkmıştı. Aynı dönem içinde genel

fiyat yükselmesi ise %280'di. Bu da özel su şirketini kârını neredeyse ikiye katladığını ve 30 sene boyunca Paris halkının suya maliyetinin üstünde bir ücret ödediğini gösteriyordu. 2010'da ise Eau de Paris (Paris'in Suyu), suyun üretilmesi, taşınması, dağıtımı ve faturalandırılması görevleri yürütmek üzere tek bir kamu işletmesine dönüştürüldü. Bu gelişme su hakkı mücadelesi için heyecan vericiydi. Manidar olan, bu gelişmenin suyun özelleştirilmesinin kalelerinden biri sayılan Fransa'da olmasıydı. Yani kamulaştırılmadan önce sudan gelen kârın önemli bir bölümü özel yatırımcının diğer ekonomik etkinliklerini devam ettirmek ve kârını artırmak için kullanılırken, artık bu kâr tamamıyla su hizmetlerine tekrar yatırılacaktı. Böylece su kullanıcılarından elde edilen kâr şirketin diğer ekonomik etkinlikleri yerine, tekrar vatandaşın aldığı hizmete dönecek. Bundan bir adım sonrası Dikili Modeli. Bunu da düşünmeliyiz."

Konferans sırasında Osman Özgüven'i yakaladık bir de ondan dinledik:

"Ben seksenli yıllarda da Dikili'de Belediye Başkanıydım. O zaman Dikili'de 5 bin nüfus vardı, yine su yetiştiremiyordum. Şimdi Dikili'de yaz aylarında 250 bin kişi oluyor ve biz su yetiştiriyoruz. 13 tonluk suyun ücretsiz kullanımı öyle bir tasarrufa yol açtı ki; abone-miz sayacına bakıyor sınıra yaklaşıyorsa bahçesinde daha dikkatli kullanıyor, arabasını daha az yıkıyor, genel kullanımında daha dikkatli kullanıyor suyunu. Sudan ciddi tasarruf ettik. 5 bin abone 13 ton suyla idare etti ve hiç ücret ödemedi. Ancak hane eğer 13 tonluk kotayı aşarsa kullandığı suyun toplamını normal tarifeden ödemek zorunda. Böylece su tasarrufu yapılırken yoksul kesim de mağdur edilmemiş oluyor. Bu yöntem, suyun fiyatını artırarak yapılmaya çalışılan su tasarrufundan çok daha etkili ve adil. Bu sayede Dikili'de daha önceden büyük bir problem olan su yetmezliği büyük oranda çözülmüş durumda. Biz de yaptığımız bu ve benzer hizmetlerden dolayı mahkemelerde dolaşım duruyoruz."

Bolivya su savaşlarını halk kazandı

Su Hakkı Kampanyası'nın "Su Hakkı Olmadan Demokrasi Olmaz. Ortak varlıklarımızı ve su haklarımızı savunuyoruz" sloganı ile düzenlediği panelin en çarpıcı sunumlarından birini Bolivya'dan gelen Herkes için Su Güney Amerika Koordinatörü Marcela Olivera anlattı.

Bolivya'nın Cochabamba kentinde suyun özelleştirilmesine karşı başlatılan ve halkın zaferi ile sonuçlanan direniş, İspanya'nın 2011 yılı Oscar adayı filmi "Yağmuru Bile" filmine konu oldu. Su mücadelesinin, polisin şiddeti ve hükümetin yalanları yüzünden ülkede çok daha büyük değişikliklere neden olduğunu belirten Olivera, direnişin; 1980'lerden beri özelleştirme dalgası ile ezilen Bolivya'da, hükümetin 1999 yılının kasım ayında özelleştirilmeyen son şey olan suyu da özelleştirilmesi ile başladığını söyledi. Olivera su faturalarının bir anda yüzde 200 arttığını, şahıslara ait su altyapı sistemine Amerikalı su firmasının el koyduğunu belirterek "Önce çiftçiler 'suyun kontrolünü kaybediyoruz' diyerek hareket geçtiler. İlk faturalar gelince herkes ayağa kalktı" dedi.

Polisin sert müdahalesi hepimizi sokağa döktü Sivil itaatsizlik eylemi yaparak yeni su faturalarını hiç ödemedik. 2000 yılının şubat ayında kentin 14 Eylül Meydanı'nda ilk büyük protesto yapıldı. Yerliler, kentliler, çiftçiler, işçiler 4 koldan meydana yürüyecekti. Bolivya'da insanlar yürüyüş yapmak için izin almak zorunda değil. Ama hükümet gidişatın ciddi olduğunu anlayınca engellemek istedi. 'Yerliler gelip şehri mahvedecekler, bunlar yağmacı' dediler.

Eyleme gelenlere plastik mermiler ve gaz ile saldırdılar. Ben orada değildim. İlk yürüyüşte çoğu kişi yoktu zaten. Televizyonda, polisin insanlara nasıl şiddet uyguladığını görünce kadınlar, çocuklar, yaşlılar hepimiz sokağa çıktık. 2 gün polisle çatıştık. Hükümet sonunda suyu, özelleştirmeden önceki fiyata çekme sözü verdi. İlk zaferimiz bu oldu."

"Ama bu söz tutulmadı. Hükümet tarafından yaptığımız hiçbir çağrıya yanıt gelmedi. Nisan ayında bir hafta boyunca kenti kapattık. Ne kimse çıkabilirdi ne kimse girebilirdi kente. . . Bu kez etrafta polis yoktu. Hükümet şubat ayındaki eylemde polis müdahalesini görüp sokağa çıkan insanlardan ders çıkarmıştı. Sokakta polis olmayınca hareket inişe geçti. Cochabamba Bolivya'nın üretici bir kentlerinden. Kendini dışarıya kapatınca birçok kentte pazarlara ürün

gitmedi. Hükümet bunun üzerine hareketimizin 4 sözcüsünü görüşmeye çağırdı. Toplantıya giden sözcülerimiz gözaltına aldı. Haber kısa sürede yayıldı ve herkes sokaktaydı yine" diye konuştu.

"Hükümet hemen sokağa çıkma yasağı ilan etti. Hareketin sözcülerini ve öne çıkan isimlerini ülkenin kuzeyindeki askeri alana götürdüler. Bu kişiler yoktu ama neredeyse tüm Bolivya halkı yine sokaklardaydı. Karşımızda sadece polis değil asker de vardı. Bir anda eylemler diğer kentlere yayılmaya başladı. İnsanlar günlerdir sokaktaydı ve nereye varacağını biz de bilmiyorduk"

"24 saat için yasalarda istedikleri yönde değişiklikler yapıldığını ifade etti. Su altyapısının tekrar kamuya verildiğini ama sistemin berbat durumda olduğunu vurgulayan Olivera "Biz ne kamu halini ne de özelleştirilmiş halini istemiyorduk. O zaman ülkeyi değiştirmeye başladık. Sokak eylemlerine destek veren Evo Morales bu yüzden yüzde 60 oyla iktidara getirdik" dedi.

"Bütün bu olaylar sırasında Bolivya halkı olarak sadece su şirketlerini değil bu hükümeti de istemediğimizi fark ettik. Su altyapısı tekrar kamuya verildi ama sistem berbat. Eylemlerin ardından 2003 yılında yapılan ilk seçimlerde hükümet değişti ve eylemler boyunca sokaklarda olan politikacı Evo Morales ülkenin başına geldi. Ama sorunlar hala devam ediyor. Bu sırada önemli olanın isimler değil sistem olduğunu gördük. Her şeyi kazanmış değiliz. Hiçbir şey bitmiş değil yapacak daha çok şeyimiz var"